

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „ПАЦИЕНТИ СО РИЗИК ЗА СТОМАТОЛОШКИ
ИНТЕРВЕНЦИИ-ПРАКТИКУМ“ ОД ПРОФ. Д-Р АНА МИНОВСКА, ПРОФ. Д-Р
КИРО ПАПАКОЧА, АСИСТЕНТ ДОКТОРАНД МИХАЈЛО ПЕТРОВСКИ И М-Р
ОЛИВЕРА ТЕРЗИЕВА-ПЕТРОВСКА, ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствени основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, како и Одлуката бр. 2002-247/29 од 234. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки при УГД - Штип, одржана на 3.12.2019 година, формирана е Рецензентска комисија во состав:

- **д-р Цена Димова**, редовен професор од областа орална хирургија, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип;
- **д-р Ивона Ковачевска**, редовен професор од областа дентална патологија, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

за рецензија на приложениот ракопис **„Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции - практикум“** од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска, учебно помагало - практикум наменет за студентите на прв циклус на додипломска настава на Студиската програма по дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип.

По извршениот преглед на ракописот, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции - практикум“ од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска е концепиран и пишуван според Наставниот план и програма на предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции во делот практична настава, кој се изучува на студиите од првиот циклус додипломска настава на Студиската програма по дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, во IX семестар, со неделен фонд на часови 1+1+1 и 2 кредити. Ракописот кој е доставен е комплетно оформен материјал наменет за студентите со чијашто помош полесно и поефикасно ќе ја совладаат предметната материја, усогласена според концептот на предметната програма и ЕКТС системот.

Податоци за обемот на ракописот: Содржината на ракописот, кој е наменет за издавање практикум по предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции, е презентираан во текст од вкупно 63 страници и 5 табеларни прикази. Ракописот е приложен во А4 формат со единечен проред, употребен е фонд Arial и со големина на буквите 11. Тој е подготвен според апострофираните стандарди, а обемот на содржината ги задоволува критериумите според бројот на часови и одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Податоци за постоење на ист или сличен наслов: Досега на овие простори не постоеше ниту учебник, ниту било какво учебно помагало со содржина која се однесува на пациентите со ризик за изведување на стоматолошки интервенции, наменет за студентите на Дентална медицина. Паралелно со овој практикум беше оформен и практикум по истиот предмет, со што студентите се здобиваат со целокупен извор на потребните информации за совладување на содржините од предметот. Издавањето на ова учебно помагало ќе го олесни совладувањето на методските единици, задржувајќи се на практичниот аспект на предметот.

Авторите на едноставен начин и со јасен стил близок до оние за кои е наменет ја приложуваат обработената материја. Затоа, оформувањето на овој практикум ќе го олесни совладувањето на наставните единици, а со тоа ќе се подобри и квалитетот на наставата од овој особено значаен сегмент на денталната медицина.

Краток опис на содржината: Целокупната материја генерално е распределена во 12 поглавја организирани под форма вежби. Секоја вежба е многу вешто поделена на два сегменти, прв дел кој е наменет за апсорбирање теоретски знаења и втор дел во којшто е опишано која е целта на вежбата и што е потребно студентите да препознаат или изведат. На овој начин се заокружува целината на секој сегмент, односно вежба.

Во првото поглавје, кое е насловено *Вовед и дефинирање на пациентите со ризик за изведување на стоматолошки интервенции*, детално е опишана причината зошто се изучува овој предмет, кои се пациенти со ризик за изведување на стоматолошки интервенции, зошто одредени состојби носат зголемен ризик по здравјето на пациентите во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции. Во оваа вежба се опишани и причините за модификација на одредените терапевски модалитети при изведувањето на стоматолошките интервенции, како и значењето на анамнезата во откривањето на пациентите со ризик за изведување на стоматолошки интервенции.

Во поглавјето односно вежбата под наслов *Аспекти на намалување на стресот во текот на стоматолошките интервенции* се опишани: ефектите на стресот во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции, денталната фобија и анксиозност, како и причините за прекумерниот страв од стоматолошки интервенции. Опишани се и начините за сузбивање на стресот во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции. Посебен сегмент е насочен кон целите на премедикацијата во контекст на намалување на стресот, а исто така и на начините на премедикација за редукција на стресот во секојдневната стоматолошка пракса.

Во третото поглавје именувано како *Стоматолошки менаџмент кај пациенти со шеќерна болест* е ставен акцент на двете форми на дијабетес и нивните знаци и симптоми, како и на компликациите кои се јавуваат кај пациентите со дијабетес. Направен е опис на оралните промени кој настануваат при дијабетес, како и на клиничките знаци и терапевски модалитети за третирање на хипогликемичниот шок во една стоматолошка ординација. На крајот од поглавјето се опишани и основните постулати во изведувањето на стоматолошките интервенции кај пациентите со дијабетес тип I, дијабетес тип II и кај пациентите со нетретиран дијабетес.

Четвртото поглавје односно четвртата вежба се однесува на *Стоматолошки менаџмент кај пациенти со епилепсија*. Во ова поглавје се презентирани: двете форми на епилепсија и нивните знаци и симптоми, како и оралните промени кои настануваат при епилепсија. Даден е и опис на причините за појава на епилептичен напад во една стоматолошка ординација, како и начините за справување со епилептичен напад во текот на стоматолошките интервенции. Во ова поглавје посебно се издвоени чекорите и постапките во ургентната терапија при појава на епилептичен напад.

Во следното (петто) поглавје под наслов *Стоматолошки менаџмент кај пациенти со артериска хипертензија* авторите се насочиле кон ефектите на артериската хипертензија врз општото и оралното здравје на индивидуите со оваа состојба. Посебен сегмент е насочен кон дијагностиката на артериската хипертензија и различните аспекти во контекст на стоматолошките интервенции кај пациенти со артериска хипертензија. Пред секој студент како задача стои да изврши мерење на крвен притисок.

Шестото поглавје е именувано како *Стоматолошки менаџмент и третман кај пациентите со исхемична срцева болест*. Во оваа вежба се опишани: знаците и симптомите на ангината, како и знаците и симптомите на акутниот миокарден инфаркт. Дадени се и компликациите кои може да настанат при изведување на стоматолошките интервенции кај пациенти со исхемична состојба на срцето. Посебен сегмент заземаат препораките за изведување на стоматолошките интервенции кај пациенти со исхемична состојба на срцето.

Седмата вежба (односно поглавје) е насочена кон стоматолошкиот менаџмент кај пациенти со инфективен ендокардитис. Во ова поглавје авторите ги презентираат состојбите и заболувањата кај кои постои зголемен ризик за појава на инфективен ендокардитис, како и клиничките знаци и симптоми и компликации кои настануваат при инфективниот ендокардитис. Наброени се и интервенциите кај кои е потребна соодветна антибактериска профилакса, а посебен дел се авторите одделиле на начините на спроведување на профилаксата на инфективниот ендокардитис.

Осмото поглавје, односно вежба, го обработува *Стоматолошкиот третман на пациентите со опструктивни пулмонални заболувања*. Во ова поглавје се опишани знаците и симптомите на астмата, влијанието на астмата во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции, како и активностите кои се изведуваат при појава на асматилен напад во текот на стоматолошките интервенции. Авторите при пишувањето на ова поглавје се насочиле и кон знаците и симптомите на хроничната опструктивна белодробна болест, како и на влијанието на ХОББ на изведувањето на стоматолошките интервенции. Во контекст на белодробните заболувања на крајот од оваа вежба се презентирани и активностите кои треба да ги преземе стоматологот при аспирација на туѓо тело во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции.

Следното поглавје, т.е. деветтата вежба е посветена на лекувањето на стоматолошки пациенти со бубрежна болест. Авторите тука се задржале на влијанието на бубрежните заболувања врз изведувањето на стоматолошките интервенции, компликациите кои треба да се земат предвид при изведувањето на стоматолошките интервенции кај лицата со акутни и хронични бубрежни заболувања и на ефектите на дијализата како терапевтски модалитет на бубрежните заболувања врз изведувањето на стоматолошките интервенции. Во ова поглавје се опишани и карактеристиките на пациентите со трансплантирани бубрези во контекст на изведувањето на стоматолошките интервенции.

Десеттата вежба се однесува на стоматолошките аспекти при третман на пациенти во краен стадиум на заболување на црниот дроб. Во ова поглавје се опишани: промените кои настануваат на црниот дроб при цирозата, етиолошките фактори за појава на цирозата, како и на ефектите на цирозата кои можат да влијаат на изведувањето на стоматолошките интервенции. Авторите во ова поглавје ги презентирале и можностите и терапевтските модалитети за спречување на пролонгано крварење кај пациентите со цироза при изведувањето на стоматолошките интервенции.

Единаесеттото поглавје е насочено кон обработка на несаканите реакции на лекови и алергии. Во ова поглавје е направена презентација на групата на лекови кои најчесто се препишувани од страна стоматолозите. Потоа, следува описот на несаканите ефекти кои ги даваат анестетичките средства кои се користат во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции, како и на несаканите ефекти и алергиските реакции кои

може да настанат во текот на употребата на антибиотиците. Даден и описот на несаканите ефекти и компликации при употребата на седативи и хипнотици, како и на можните интеракции на лековите кои се користат и препишуваат од страна на стоматолозите. Во ова поглавје се опишани и несаканите ефекти и компликации кои настануваат при употреба на лековите против болка.

Стоматолошкиот менаџмент и превенција на инфективните заболувања како важни компоненти при изведувањето на стоматолошките интервенции се обработени во дванесеттата вежба. Всушност, ова поглавје дава опис на можностите за трансмисија на инфективните заболувања во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции, односно на ризикот за трансмисија на ХИВ инфекцијата во текот на стоматолошките интервенции, ризикот за трансмисија на хепатитис Б инфекција во текот на стоматолошките интервенции и ризикот за трансмисија на хепатитис Ц инфекција во текот на стоматолошките интервенции.

Осврнувајќи се кон сите сегменти на овој ракопис, впечатокот е дека тој ја постигнал својата главна цел - студентите со леснотија да ги совладаат основите принципи и успешно да се справуваат со компликациите кои може да настанат во текот на изведувањето на стоматолошките интервенции. Ракописот претставува една добро обработена целина распределена во дванаесет логични сегменти, која на студентите им е претставена многу стручно, а сепак едноставно, со што се задоволени предусловите за лесно меморирање на материјата.

На крајот од овој ракопис е презентирани и целокупната литература која е цитирана и истата е со понов датум од светски размери.

Врз основа на гореизнесеното, Комисијата го предлага следниов

ЗАКЛУЧОК

Ракописот за учебното помагало - практикум „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции - практикум“ од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска е целосно адаптиран според наставната материја предвидена во Програмата за практична настава по предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции за студентите на првиот циклус студии на Дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Со многу вештина, прецизно, со јасен и едноставен вокабулар и многу достапен стил авторите успеале да ја доближат материјата до оние за кои е наменета. Со издавањето на овој практикум се остваруваат две битни цели: студентите на Дентална медицина ќе имаат можност да ги совладаат наставните единици од овој предмет, како и полесно и постепено да се воведат во клиничкиот сегмент на стоматологијата. Посебно за одбележување е дека со овој практикум предметот Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции е комплетно покриен од теоретски и практичен аспект.

Рецензентите можат да забележат дека приложениот ракопис во целост ги задоволува критериумите за учебно помагало-практикум и условите за издавање, пропишани според Правилникот за единствените основни остварувања на издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип. Поради тоа, Рецензентската комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на **Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки ракописот „Пациенти со ризик за стоматолошки интервенции - практикум“ од проф. д-р Ана Миновска, проф. д-р Киро Папакоча, асистент докторанд Михајло Петровски и м-р Оливера Терзиева-Петровска да биде издаден како учебно помагало-практикум за студентите на Дентална медицина на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.**

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Цена Димова, редовен професор
специјалист по орална хирургија, с.р.

Д-р Ивона Ковачевска, редовен професор,
специјалист по болести на заби и ендодонт, с.р.